

Tomchenko M. A. Contrasting of Urban and Peasant Ukrainian Literature in the Literary Critical Discourse of N. Zborovska

The article is devoted to the examination of creative work of O. Ulianenko and E. Pashkovskogo – in the reception of N. Zborovska. On the base of the writer's article „Modern literature in Ukraine as common cultural problem” the main concepts have been determined, according to which the urban literature in the selection of N. Zborovska have been examined. This confrontation of opposition „village and city” in the Ukrainian fiction, the examination of urban literature in the mass context. The opposition of „village and city” is associated according to „my own and somebody else's” expanses. Mass Literature as the form of influence on the social mind has considerable ideological loading, which is actively being used by the authority, that has an imperial essence. In the book of „Feministic thoughts. On the carnival of dead kisses (1999)” the writer propose to contrast both authors as the representatives of both world view: the village one and urban. The specific of works are being determined, E. Pashkivskiyi, as the representative of village type – poetisation of speech, O. Ulianenko – the national nihilism. Further on N. Zborovska tries to examine these both positions in psychoanalysis in the monograph „The Code of Ukrainian literature” (2006). The writer offers to combine them due to the way of conflict solving in the plot, referring to the authoritarian type, but oppose to discourse of creative works – the contrast of imperial and national position has been underlined. The evolution of looks of researcher takes place in direction of tracing of features of world view bases on two writers that present different interpretation codes.

Key words: gender approach, psychoanalysis, concept, types of world view, code.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Павленко І. Я.

УДК 821 – 161. 2: 82 – 93

С. Е. Ушневич

**„КИЇВСЬКИЙ ТЕКСТ” У ХУДОЖНЬОМУ МИСЛЕННІ
ВІКТОРА БЛИЗНЕЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ „ЖЕНЯ І
СИНЬКО”)**

Питання про особливий український урбаністичний дискурс належить до пріоритетних напрямів сучасного історико-теоретичного літературного процесу. Грунтовними є праці В. Агеєвої, А. Білої, О. Гусейнової, О. Журавської, Л. Кавун, І. Кравченка, І. Матковської, С. Павличко, Я. Поліщука М. Тарнавського, М. Ткачука, О. Харлан,

В. Фоменко та ін. Однак, дослідження і осмислення української дитячої літератури 1960 – 1980-х років як складової естетичного світовідчуття середини ХХ століття залишається маловивченим різновидом української урбаністичної літератури. Актуальність цієї наукової розвідки зумовлена новими тенденціями у літературознавстві, коли відбувається активне перепрочитання класичного корпусу текстів, для аналізу яких застосовується різні методологічні засади, що дозволяє простежити особливості художнього мислення письменників.

Аналіз урбаністичного дискурсу у творчості В. Близнеця є необхідним та цікавим і допоможе краще розуміти знаки та повідомлення, що „передає” нам „київський текст” автора. В останнє десятиліття зростає інтерес до художніх текстів письменника, його доробок вивчається з метою удосконалення літературного розвитку учнів (Наталія Котляренко), в контексті трансформацій української літературної казки 70-90-х років ХХ ст. (Оксана Гарачковська), в рамках жанрово-стильвих модифікацій (Наталія Резніченко). При всьому цьому відчувається потреба в системному цілісному дослідженні художнього світу Віктора Близнеця. Просторові образи міста окреслюються лише в дослідженні Наталії Сидоренко, яка наголошує, що „дія повісті локалізована в сучасному авторів Києві та його околицях” [4, с. 72].

Мета пропонованої статті – проаналізувати урбаністичний дискурс у художньому мисленні В. Близнеця. Об’єктом дослідження є повість „Женя і Синько”. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- визначити у тексті твору особливий простір - місто, як щось відмінне від інших людських поселень чи від самої природи;
- розглянути культурну та соціальну опозицію „місто – село” у психології героїв;
- простежити як у такому місті перетинаються різні рівні цивілізації та прошарки суспільства.

Одне із найважливіших досягнень урбаністичної прози – творення художнього простору, де місто – основний сюжет, концепція, образ. Відтак, естетичне чуття письменника проступає в архітектурному дискурсі, а точніше в архітектурі (фіксація миттєвого стану об’єкта, увага до його форми, кольору, фактури), яка з об’єктів, що їх можна тільки побачити, переходить в об’єкти, котрі можна почути, стає, за відомим філософським висловом, „застиглою музикою”. Обличчям Києва у повісті „Женя і Синько” є його архітектура і ландшафт, письменник дає можливість ідентифікації міста за певними ознаками (будівлі, пам’ятники, вулиці). Олена Гусейнова стверджує, що, „архітектурність зумовлює наявність у творі архітектурного дискурсу, радше – його елементів” [2, с. 18]. Багато подій у творі відбуваються на вулицях міста, батько головної героїні - „перший маляр у Києві”, а ще „ліпник, художник, реставратор”. Кіндратович Василь дуже пишався тим, що „фарбував стіни університету, білив і підсинював дзвіниці Софійського собору, прикрашав фасад

піонерського Палацу” [1, с. 222]. Прикметним є те, що письменник уникає зображення новітнього мистецтва „прийдешньої епохи” (радянської), воно відтворено в техніці примітивізму, зовнішній клонованості об’єктів дійсності: „Перед їхніми вікнами стояла кочегарка – незграбна цегляна споруда з високою трубою, чорною від диму. За кочегаркою стримів баштовий кран, а рядом поволі підіймалися стіни дев’ятиповерхового будинку. Позираючи на сонце порожніми вікнами” [1, с. 225]. Навіть вечірній Хрещатик постає у „вогнях машин, шелесті плащів і човганні підосв”. Автор створює простір ідеологічного міфу через картини „повзучих заклопотаних пішоходів” (зомбованих „світлим майбутнім”) і замкнених багатоповерхівками радянських дворів, побудованих на основі логічного бездушного конструювання. Родина Цибульків наче задихається в урбанізованому просторі, вони подорожують по Десні, і в Криму, і в Полтаві, і в Чернігові, їздили аж на кордон до Брестської Фортеці. Письменник створює своєрідний путівник для юного читача, орієнтуючи батьків і дітей на спільне проведення часу.

Повість „Женя і Синько” розкриває феномен становлення й еволюції художньо-образного відтворення урбаністичної тематики в українській прозі другої пол. ХХ століття. Урбаністичний хронотоп оприявнюється через кризу патріархальних цінностей та традицій і входження у простір літератури жінки. Недаремно головною героїнею є дівчина-підліток, як віддзеркалення жінки-матері. Варто наголосити, одним із характерних топосів міста у В. Близнеця є вулиця. Вона стає основою сюжетних ліній, зв’язків та орієнтирів для читача. „Вулиця заповнена машинами і людьми, Галина Степанівна вливається в той потік, що пливе до площі Калініна” [1, с. 238]. Для матері головної героїні це спосіб відпочинку, можливість відволіктися від робочої рутини. Розчинившись у просторі вечірнього міста, вона повертає сили – „очі в неї ожили, повеселішали, а на щоках став поволі пробиватися інший колір – теплоти, здоров’я, жіночої привабливості”. Роль батька у житті дівчинки є суперечливою: „Для Жені було дивовижне, страшне й незрозуміле переродження батька, коли той починав сперечатися з людьми, розмахував руками, циткав на матір” [1, с. 246]. Письменник, з одного боку, показує людину врівноважену, фахову, з іншого, слабку і залежну від алкоголю. Кожен з сім’ї Цибульків по-різному сприймає місто: Женя як гармонійний природний простір існування, батько – можливість професійної реалізації, мати – місце комфорту і матеріальних благ. Однак, вирішальну роль у прийнятті життєво важливих рішень відіграють жінки. Місто диктує свої умови, в результаті чого відбувається розмивання традиційних цінностей українства (розмірковування Віоли Зайченко, стосунки з чоловіком Ізольти Марківни).

Міський ландшафт свідчить про урбаністичний характер цього твору, характеризуючи одного з учнів директор школи докладно розповідає про міграцію його родини в межах Києва: „Батька Максюшки перевели на

роботу в обласну лікарню, на Лук'янівку, і тут дали квартиру. А до того вони жили на Березняках, це – ви знаєте – за мостом Патона, на тому березі Дніпра” [1, с. 298]. За цією історією стоять тисячі киян, які приїхали з метою інтеграції у чужий, іноді ворожий для них простір. Місто – „енциклопедія” життя людини та суспільства, парадоксальність якого полягає в тому, що пропонуючи людині різноманітність вибору, воно її цієї різноманітності позбавляє.

У зв'язку з порушеною темою міста як комплексного явища, що ставить проблему існування людини в найрізноманітніших переплетеннях (соціальних, культурно-духовних, особистих і, звичайно, інтимних), хочемо наголосити, що в повісті В. Близнеця урбанізований простір сприяє розкриттю глибинних зрушень у свідомості головних героїв, котрі усвідомлюють свою незакоріненість: „Якщо чесно признатися, то ми живемо роздвоєно: всіма клопотами своїми в місті, а спогадами, дитинством у своєму селі. І від села відірвалися, і до міста як слід не пристали” [1, с. 304]. Життєвий шлях героїв сприймається як урізноманітнений простір екзистенції, контрастне поєднання у свідомості людини протилежних почуттів породжує зміни морально-ціннісних орієнтирів. Недаремно зовні успішна (робота, квартира, дитина) радянська сім'я потерпає від алкогольних ескапад батька та певної інфантильності вічно заклопотаної матері. Женя не знає роздвоєності, „уся тут, думками й тілом у місті, і відчуває себе у міському потоці, як риба у воді”. Дівчина є чітко визначеною і зорієнтованою – це урбанізоване дитя свого часу: „Київ – домівля. Місто – з усім напруженням і неспокоєм – живе в ній, у її снах, у її крові”. Властиво, „київський текст” стає структурною частиною аналізованої повісті, філософсько-естетичні рефлексії автора відображають світоглядні орієнтири його художнього мислення. У письменників другої половини ХХ ст. місто набуває характеристик людини і стає дзеркалом власного „Я”.

Найбільш харизматичною особистістю в рамках урбанізованого простору тексту є Женя Цибулько, вона представляє своєрідний психологічний тип дитини, наділений властивістю загострено реагувати на світ, по-філософськи осмислювати події та явища життя: „Київ закрутив їй у душі таку пружину, що з будь-якого тихого місця вона з нудьгою рватиметься сюди, в гущу, в міську товкотнечу, де вирує життя”. Прагнення Віктора Близнеця до повноти життя неминуче реалізується як у відтворенні власного інтелектуального досвіду, так і в зображенні перебігу психічних процесів і станів персонажів. Блукання вуличками рідного міста відволікає Женю від роздумів про школу, друзів, батьків. Почуття самотності веде її „кварталами Подолу й Куренівки, за якими – у синюватій ясній далині – видно плеса Дніпра, кручу і Вишгород на горі, греблю Київської ГЕС і навіть у мареві – сріблясте коливання Київського моря” [1, с. 214]. Архітектурний дискурс пронизаний різноманітними кодами (історичний, мистецький, психологічний) і розрахований на ерудованого читача. Єдність художньо-естетичних, стилістичних засад образотворчого

та прозового доробку, домінанта в них урбаністичного звучання і зображення свідчать про їх синтез у творчому мисленні письменника.

Образ міста, відтвореного Віктором Близнецем, вибудовується на індивідуально-психологічному осягненні урбанізованого простору. У відтворенні архітектурного дихання Києва вчувається особлива трепетність письменника, адже це рідне місто його героїні. „Он він – старий ремісничий Київ. Наче з восьмого чи дев'ятого століття переселився в наші дні. В глибокому яру притаїлося древнє поселення – так звана Гончарівка. Ветхі почорнілі будиночки, що скидалися на давньоруські дерев'яні зруби. Вузькі, під самими вікнами, зроблені із дощок тротуари. Вона не раз бувала на Старокиївській горі і не знала, що варто повернути за історичний музей – і ти віч-на-віч зустрінешся із древнім Києвом” [1, с. 270]. Цей архітектурний екскурс у минуле, збагачує змістову тканину повісті і відображає концептуальне підґрунтя творчих пошуків самого автора. Тому підтекстова мистецька дискусія з приводу визначення вартості древнього Києва як об'єкта культурної спадщини, виражає думку письменника про майбутнє своєї країни. Вважаємо, повість „Женя і Синько” Віктора Близнеця придатна до вивчення контексту доби та історії міста Києва в часи „психологічної кризи”. Індивідуальність естетично-образного мислення письменника дозволяє створити такий образ міста, який вирізняє його твори серед зразків урбаністичної прози для дітей. Зрозуміло, що крізь призму урбаністичної тематики можна значно повніше охарактеризувати саму постать митця, а через нього – найприкметніші ознаки певної епохи.

Список використаної літератури

1. Близнець В. Вибрані твори в двох томах. Том 1. Землянка. Старий дзвоник. Женя і Синько: Повісті / Віктор Близнець. – К. : Веселка, 1983. – 366 с. **2. Гусейнова О.** Елементи архітектурного дискурсу в українському урбаністичному романі („Без ґрунту” В. Домонтовича) / Олена Гусейнова // Слово і час. – 2004. – №11. – С. 18 – 23. **3. Образ міста в контексті історії, філософії, культури: Києвознавчі читання.** – К.: Парапан, 2005. – 200 с. **4. Сидоренко Н.** Жанрові модифікації лірико-романтичних повістей про дитинство в українській літературі 60-80-х років ХХ ст.. / Н. Сидоренко // Слово і час. – 2011. - № 9. – С. 73 – 81. **5. Фоменко В.** Місто і література: українська візія: моногр. / В. Фоменко– Луганськ : Знання, 2007. – 312 с.

Ушневич С. Е. „Київський текст” у художньому мисленні Віктора Близнеця (на матеріалі повісті „Женя і Синько”)

Стаття присвячена дослідженню художнього світу Віктора Близнеця, зокрема, урбаністичного дискурсу в повісті „Женя і Синько”. Розкрито й проаналізовано особливий простір – місто, як щось відмінне від інших людських поселень чи від самої природи; розглянуто культурну та соціальну опозицію „місто – село” у психології героїв;

простежено як у такому місті перетинаються різні рівні цивілізації та прошарки суспільства.

Повість „Женя і Синько” розкриває феномен становлення й еволюції художньо-образного відтворення урбаністичної тематики в українській прозі другої половини ХХ століття. Архітектурний дискурс у творах цього автора пронизаний різноманітними кодами (історичний, мистецький, культурологічний) і розрахований на ерудованого читача. Аналіз урбаністичного дискурсу у творчості В. Близнеца є необхідним та цікавим і допоможе краще розуміти знаки та повідомлення, що „передає” нам „київський текст” автора. Індивідуальність естетично-образного мислення письменника дозволяє створити такий образ міста, який вирізняє його твори серед зразків урбаністичної прози для дітей.

Ключові слова: урбаністична проза, архітектурний дискурс, „київський текст”, художнє мислення, психологізм.

Ушневич С. Э. „Киевский текст” в художественном мышлении Виктора Близнеца (на материале повести „Женя и Синько”)

В статье исследуются особенности художественного мышления Виктора Близнеца, а именно урбанистический дискурс в повести „Женя и Синько”. Проанализировано особое пространство – город, довольно отличительное явление в сравнении с другими человеческими поселениями или самой природы; рассмотрено культурную и социальную оппозицию „город – деревня” в психологии героев; осмыслено пересечение различных цивилизационных уровней и различных представителей общества в одном городе. Прослеживается эволюция оригинального стиля автора в контексте новаторских тенденций общественно-политической жизни, литературы и искусства 60-80 годов прошлого века.

Архитектурный дискурс в произведениях Виктора Близнеца проявляется в различных кодах (историческом, психологическом, культурологическом) и направлен на эрудированного читателя. Повесть „Женя и Синько” раскрывает феномен становления и эволюции художественно-образного отображения урбанистической тематики в украинской прозе для детей второй половины ХХ века.

Ключевые слова: детская литература, художественное мышление, урбанистическая тематика, архитектурный дискурс.

Ushnevich S. E. „Kiev Text” in Artistic Thinking Victor Gemini (Based on the Novel „Eugene and Sinko”)

The issue of special Ukrainian urban discourse belongs to priority directions in modern historical and theoretical literature process. Substantial are the works of V. Ageieva, A. Bila, O. Huseinova, O. Zhuravska, L. Kavun, I. Kravchenko, I. Matkovska, S. Pavlychko, Ya. Polishchuk, M. Tarnavskiy, M. Tkachuk, O. Kharlan, V. Fomenko and others. However, research and

comprehension of Ukrainian children literature of 1960 – 1980-ies as a component of aesthetic sensation of the world of the middle of XX century remains insufficiently known type of Ukrainian urban literature.

Actuality of this scientific survey is caused by the new tendencies in literary criticism, when takes place an active re-reading of classical corpus of texts for whose analysis are used different methodological principles that enable to track peculiarities of artistic thinking of the writers.

Analysis of urban discourse in the works of V. Blyznets is interesting and necessary to help us better understand the signs and messages transmitted through the „Kyiv text” of the author. During the last decade we observe the growing interest to the artistic texts of the author, his masterpiece is studied with purpose to improve literature progress of pupils (Nataliia Kotliarenko), in the context of transformations of Ukrainian literary fairytale of 70-90-ies of XX century (Oksana Harachkovska), within the frame of genre-style modifications (Nataliia Reznichenko). Herewith we experience the need of systematic integral research of artistic world of Viktor Blyznets. Dimensional images of the city are circumscribed only in the research of Nataliia Sydorenko, who emphasizes that „the action of the narrative is localized in the contemporary with the author Kyiv and its neighbourhood”.

Key words: children’s literature, artistic thinking, urban themes, architectural discourse.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Луцак С. М.

УДК 821.161.2 / 711.4

Л. Л. Фіненко

**АРХІТЕКТУРА ЯК МІСТИЧНЕ
Й КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ ТЛО КИЄВА
(ЗА РОМАНОМ О. ІЛЬЧЕНКА „МІСТО З ХИМЕРАМИ”)**

Останнім часом в українській літературі почали з’являтися художні твори, суть яких полягає не стільки в розкритті теми міста, скільки в наданні місту як простору сакрального та культурно-історичного значення, містичності. До таких творів, зокрема, належить роман О. Ільченка „Місто з химерами”.

Дослідники роману О. Ільченка відзначають його спрямованість на розкриття таємничої суті старого Києва, міфічної структури, культу, що поєднує у собі досвід поколінь і химерність світобудови. Сам же Київ закодований у його величній архітектурі, що відлунує життям багатьох